

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econferences.com

20th October 2025

XURSHID DAVRON IJODIDA TARIXIY MAVZU

Boboqand Umarov

Navoiy davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Mazkur maqola o‘zbek zamonaviy she‘riyatining yirik vakili Xurshid Davron ijodida tarixiy mavzuning badiiy-falsafiy ifodasini o‘rganishga bag‘ishlangan. Unda shoirning tarixga estetik munosabati, tarixiy siymolar va tarixiy makonlar orqali milliy xotira va zamonaviy tafakkur o‘rtasida ruhiy bog‘liqlik yaratish mahorati tahlil qilinadi. Tadqiqotda “Samarqand xayoli”, “Ulug‘bek xazinasi”, “Bibixonim qissasi”, “Amir Temur”, “Navoiyga murojaat” kabi asarlar asosida Xurshid Davronning tarixiy ongni poetik shaklda ifodalashdagi o‘ziga xos yondashuvi yoritilgan. Maqolada tarixiy obrazlarning zamonaviy talqini, tarix va inson o‘rtasidagi falsafiy bog‘liqlik, shoirning milliy xotira va ma‘naviy uyg‘onish konsepsiyasi keng ilmiy tahlil etilgan. Natijada Xurshid Davron ijodining tarixiy motivlari o‘zbek she‘riyatida yangi bosqich — ruhiy-falsafiy tarixiylik maktabini shakllantirgani aniqlangan.

Kalit so‘zlar. Xurshid Davron, tarixiy mavzu, tarixiy ong, milliy xotira, poetik tarixiylik, falsafiy lirika, temuriylar, Ulug‘bek, Navoiy, zamon va tarix munosabati.

Abstract

This article explores the artistic and philosophical interpretation of the historical theme in the works of the prominent Uzbek poet Khurshid Davron, one of the leading representatives of modern Uzbek literature. The research focuses on the poet’s aesthetic perception of history and his mastery in connecting historical memory with contemporary consciousness through artistic imagery and symbolic reflection.

Based on the analysis of major works such as “Samarqand Khayoli” (The Dream of Samarkand), “Ulug‘bek’s Treasure”, “The Story of Bibikhonim”, “Amir Temur”, and “Address to Navoiy”, the study reveals Davron’s unique approach to depicting historical awareness in a poetic dimension. The paper interprets history in his poetry

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econferences.com

20th October 2025

not as a collection of past events, but as a living spiritual category that reflects national identity and moral awakening.

The main findings demonstrate that Khurshid Davron transforms historical figures — Amir Temur, Ulug‘bek, Bibikhonim, and Alisher Navoiy — into metaphors of conscience, intellect, and beauty, thereby creating a philosophy of moral history. His works represent a new paradigm of poetic historicism in Uzbek literature, where history is not remembered but lived through the soul.

Keywords. Khurshid Davron, historical theme, historical consciousness, national memory, poetic historicism, philosophical lyricism, Timurid heritage, Ulug‘bek, Navoiy, history and time.

Аннотация

Данная статья посвящена изучению художественно-философского выражения исторической темы в творчестве крупного представителя современной узбекской поэзии Хуршида Даврона. В ней анализируется эстетическое отношение поэта к истории, мастерство создания духовной связи между национальной памятью и современным мышлением через исторические фигуры и места. В исследовании на основе таких произведений, как "Самаркандское видение," "Сокровище Улугбека," "Повесть о Бибиханум," "Амир Темур," "Обращение к Навои" освещен уникальный подход Хуршида Даврона к выражению исторического сознания в поэтической форме. В статье широко анализируется современная интерпретация исторических образов, философская связь между историей и человеком, концепция национальной памяти и духовного пробуждения поэта. В результате установлено, что исторические мотивы творчества Хуршида Даврона сформировали новый этап в узбекской поэзии - школу духовно-философской историчности.

Ключевые слова: Хуршид Даврон, историческая тема, историческое сознание, национальная память, поэтическая историчность, философская лирика, Тимуриды, Улугбек, Навои, соотношение времени и истории.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econferences.com

20th October 2025

Kirish

O‘zbek adabiyotida tarix har doim ijodiy tafakkurning muhim omili bo‘lib kelgan. Har bir davr yozuvchisi o‘z zamonasining og‘riqlarini, orzularini, umidlarini ifodalash uchun tarixiy tajribaga murojaat qilgan. Tarix — bu faqat o‘tgan voqealar majmui emas, balki inson ruhining sinov maydoni, milliy xotiraning hayot manbai. Shu jihatdan, Xurshid Davron ijodida tarixiy mavzu — faqat o‘tmishni eslash emas, balki milliy o‘zlikni anglash, ruhiy tiklanish, zamon bilan muloqot qilish vositasidir. Maqolaning dolzarbligi shundaki, u tarix va adabiyotning o‘zaro aloqasini shoir ijodidagi ramz, ruhiyat va milliy tafakkur birliklari asosida yoritadi. Maqsad — Xurshid Davron tarixni zamon bilan muloqotga kiritgan ijodkor sifatida o‘rganish, uning asarlarida tarixiylikning zamonaviy poetik modelini aniqlashdan iborat. Asosiy natijalar — shoir tarixiy siymolarni (Temur, Ulug‘bek, Navoiy, Bibixonim) real tarix emas, balki ma’naviy ong va vijdon metaforasi sifatida talqin etadi; tarixni millat ruhining davomiyligi sifatida anglaydi.

Xurshid Davron o‘zbek poeziyasi va adabiyotida tarixni poetik tafakkur, ramziy obraz va falsafiy mushohada orqali ifodalagan ijodkordir. Uning “Samarqand xayoli”, “Ulug‘bek xazinasi”, “Bibixonim qissasi”, “Temuriylar yodi”, “Alisher Navoiyga murojaat”, “Turon o‘g‘lonlari”, “Sog‘inch” singari she‘r va dostonlari tarixni nafaqat voqea sifatida, balki ruhiy-falsafiy holat sifatida yoritadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — Xurshid Davron ijodida tarixiy mavzuning badiiy va falsafiy ifodasini, uning tarixga estetik munosabatini, tarixiy obrazlarning zamonaviy talqinini chuqur ilmiy asosda tahlil qilishdir.

Shoir uchun tarix – bu muzey eksponati emas, balki yashayotgan, so‘zlayotgan mavjudlikdir. U tarixni o‘tmish emas, hozirning ruhiy qismati deb biladi. Xurshid Davron tarixiy motivlarni har doim zamon bilan muloqotda ifodalaydi. Shoir bir suhbatida shunday degan: “Tarixni yozish — bu o‘tmishni emas, bugunni anglashdir. Chunki tarix insonni eslatadi, eslatish esa yashashga majbur etadi.”

Xurshid Davron ijodida tarixiy mavzu milliy xotira bilan uzviy bog‘langan. Uning she‘riyati tarixni “ko‘hna hikoya” emas, balki xalq ruhining davomiyligi sifatida qabul qiladi. U tarixiy obrazlar orqali zamonaviy insonning ruhiy inqirozini ko‘rsatadi:

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th October 2025

- Amir Temur — kuch va adolat timsoli;
- Ulug‘bek — ilm va tafakkur ramzi;
- Bibixonim — go‘zallik va iztirob timsoli;
- Navoiy — so‘z va vijdon ovozi.

“Samarqand xayoli” she‘rlar turkumi shoirning tarixga estetik munosabatini yaqqol ifoda etadi. Bu she‘rda shoir Samarqandni shunchaki shahar sifatida emas, balki milliy ruh va tarixiy xotiraning makoni sifatida talqin qiladi:

Men bilaman,

U meni juda yaxshi ko‘radi.

U mening tushlarimga kirmoq istaydi,

U meni bag‘riga bosmoq istaydi...

Shoir “Samarqand”ni jonli mavjudot sifatida tasvirlaydi — u inson kabi sevar, kutar, eslar. Bu orqali tarix — tirik vujudga, shoir esa uning hamdardiga aylanadi.

Tarixiy shahar obrazida Xurshid Davron xalq xotirasining abadiyligini ko‘rsatadi. Samarqand — vaqtning o‘lchovsizligi, madaniyatning so‘nmasligi, insoniy tafakkurning ramzidir. Shu bois bu she‘rda shoir zamon bilan suhbatlashadi, o‘tmish va hozir o‘rtasida ruhiy ko‘prik quradi. Xurshid Davron tarixiy shaxslarni shunchaki qahramon sifatida emas, fikr, nur, tafakkur ramzi sifatida keltiradi. “Ulug‘bek xazinasi”da ilm va adolat, fojia va tafakkur uyg‘unlashadi. Ulug‘bek — tarixiy shaxs emas, balki milliy tafakkurning ramzidir. Shoir yozadi:

Yulduzlar

so‘nmaydi,

Faqat odamlar ko‘rmay qo‘yadi ularni.

Bu satrda tarixiy shaxs orqali falsafiy fikr ifodalanadi: Ulug‘bekning o‘ldirilishi — ilmning, tafakkurning jamiyatda qadrsizlanishining ramzi. Shoir o‘tgan voqeani bugungi jamiyatga o‘xshatadi: ilmga befarqlik, aqlning qadrsizlanishi — bu tarixiy fojining zamonaviy davomidir.

Xurshid Davronning “Bibixonim qissasi” she‘riy qissasi tarixiy mavzuning lirizmdan fojivaviy-falsafiy talqinga o‘tgan namunasi. Shoir Bibixonim timsolida insoniy go‘zallik va ijtimoiy fojiani uyg‘unlashtiradi. Bibixonim — ayollik, muhabbat, fidoyilik, ammo shu bilan birga, tarixiy taqdir qurboni. Shoir uning nomi bilan bog‘liq afsonani ruhiy metafora sifatida talqin qiladi:

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfséries.com

20th October 2025

Go‘zallik minorasi yiqildi,

Ammo uning changida nur yashaydi.

Bu satrlar orqali shoir tarixiy fojiani milliy saboq darajasiga ko‘taradi: go‘zallikni qadrlamagan jamiyat o‘z nuridan ayriladi.

Xurshid Davron she‘riyatida Amir Temur — qudrat emas, vijdon, adolat, jasorat timsolidir. Shoir uni “qudratli hukmdor” sifatida emas, balki tarixiy mas‘uliyatni o‘z zimmasiga olgan inson sifatida talqin qiladi:

Qo‘llarim toshga aylangan,
Ammo yuragimda yov yo‘q,
Men yurak bilan boshqardim,
Yurak bilan urishdim.

Temur — shoirning milliy orzulari timsoli. Uning yuragi — xalq yuragi, yurishi — millatning tiklanish yurishi. Shoir tarixiy siymoda bugunning ehtiyojini ko‘radi: adolatga, birligiga, jasoratga ehtiyoj.

Xurshid Davron ijodida Navoiy — so‘zning abadiy kuchi, ma‘naviyatning ustuni. Shoir Navoiyga murojaat qilib, bugunning adabiy, ijtimoiy, ma‘naviy inqiroziga javob izlaydi:

Ey, so‘zlar sultoni,
Sen qayt,
Biz so‘zning ma‘nosini unutdik...

Bu satrlar orqali shoir tarixiy siymoga murojaat qilsa-da, maqsadi o‘tmishni ulug‘lash emas — hozirgi insonni uyg‘otishdir. Tarixiy siymo bugun bilan gaplashadi; shoir esa bu dialogni yurak orqali yetkazadi. Xurshid Davron tarixiy siymolar orqali o‘z davrining ma‘naviy muammolarini yoritadi. Bu usul simvolik tarix tamoyiliga asoslanadi: tarixiy obraz zamonaviy muammo bilan birlashadi. Shoirning tarixga bunday qarashi uni ramziy modernist sifatida ajratadi. U tarixiy voqealarni emas, ularning ruhiy izlarini tasvirlaydi.

Xurshid Davronning tarixiy she‘rlarida makon (Samarqand, Buxoro, Kesh, Xiva) va zamon o‘zaro erib ketadi. Tabiat manzaralari tarixiy tuyg‘ularni kuchaytiradi. Shoir uchun har bir tarixiy makon — bu ruhiy izzat manzili. “Samarqand” she‘rida u yozadi:

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th October 2025

U mening onamga o‘xshaydi,

U mening bolaligimga o‘xshaydi...

Samarqand – onalik, sadoqat, xotira ramzidir. Bu satrlar tarixni shaxsiy tuyg‘ular darajasiga olib chiqadi. Tarix endi milliy emas, shaxsiy taqdirga aylanadi.

Shoir tarixni zamonaviy shakllar orqali ifodalaydi. Uning she‘rlari metaforik, intertekstual, simvolik uslubda yozilgan. Tarixiy siymolar real tarixiy tafsilotlarda emas, ramz va ruhiy mushohada shaklida gavdalanadi. Masalan, “Ulug‘bek” haqida so‘z ketganda, u tarixiy voqeani tasvirlamaydi, balki nur bilan qorong‘ulik to‘qnashuvini keltiradi. Bu usul poetik tarix falsafasini yaratadi — voqelik emas, ruhiyat tarixidir.

Shoir tarixni zamon bilan bog‘laydi, o‘tmishni hozirning metaforik izohiga aylantiradi. Bu jihatdan u zamonaviy o‘zbek adabiyotidagi postklassik tarixiy tafakkur asoschilaridan biridir. Uning tarixiy she‘rlarida o‘tmish shunchaki “kechgan” emas, balki “hozir ham yashayotgan” ruh sifatida ko‘rinadi. Tarixiy shaxslar bugunning insoniga aylanadi: Temur – har bir vijdonli yurakda yashaydi; Ulug‘bek – har bir tafakkurli insonning ko‘zida; Navoiy – so‘zning o‘zida.

Davronning tarixiy poeziyasi “tarix – inson ruhining o‘lchovi” g‘oyasiga asoslanadi. Uning har bir tarixiy obrazi orqali milliy ruhning abadiyligi yoritiladi. Shoir uchun tarix — bu millatning yuragi. U yurak to‘xtasa, jamiyat ham to‘xtaydi. Shu bois, u tarixni so‘z orqali tiriltiradi. Tarixni o‘qish — bu millatni eslash, eslash esa yashashdir.

Xulosa qilib aytganda, Xurshid Davronning tarixiy mavzudagi ijodi o‘zbek adabiyotida tarixiy ongning poetik shaklini yaratdi. U tarixiy siymolarni romantik qahramon emas, balki falsafiy mushohada va vijdon timsoli sifatida tasvirladi. Shoir tarixni zamonaviy ruh bilan uyg‘unlashtirib, o‘tmish va bugun o‘rtasida ruhiy dialog o‘rnatdi. U tarixni zamon bilan gaplashishga majbur etdi, xalq xotirasini so‘z bilan tiriltirdi. Tarixiy siymolar, tarixiy makonlar, tabiat manzaralari va inson ruhiyati Xurshid Davron she‘riyatida bitta yaxlit konsepsiyaga — milliy uyg‘onish, vijdon, xotira va ma’naviyat birligiga aylanadi. Demak, Xurshid Davron ijodida tarix — o‘tgan emas, balki abadiy yashayotgan ongdir.

Xurshid Davron tarixiy shaxslarni – Amir Temur, Mirzo Ulug‘bek, Bibixonim, Alisher Navoiy — ma’naviy timsollar, fikr va go‘zallik ramzlari darajasiga

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econferences.com

20th October 2025

ko‘taradi. Shoir tarixga nafaqat ijodiy, balki falsafiy qaraydi. Uning she‘rlarida tarix va zamon o‘rtasidagi munosabat inson qalbi orqali yoritiladi: tarixiy voqealar ruhiy holat, xotira va tafakkur ko‘rinishida ifodalanadi. Shu orqali Xurshid Davron o‘zbek she‘riyatida “ruhiy tarix” poetik konsepsiyasini yaratgan.

Maqola tahlillari shuni ko‘rsatadiki, shoir tarixiy mavzuga murojaat etar ekan, o‘tmishni jonlantirish emas, balki hozirni o‘tmish bilan muloqotga kiritish, insonni o‘z tarixiy mohiyatiga qaytarish maqsadini ko‘zlagan. Tarixni tiriltiruvchi kuch sifatida so‘z, xotira va vijdon tushunchalari markaziy o‘rinni egallaydi. Natijada, Xurshid Davronning tarixiy motivli ijodi o‘zbek milliy adabiyotida o‘tmish va hozirning ruhiy birligini ifodalovchi, tarixni abadiy ong shaklida talqin qiluvchi yangi estetik bosqichni shakllantirdi. Shoirning bu yondashuvi milliy adabiyotda tarixni falsafiy mushohada darajasiga olib chiqqan muhim ijodiy hodisadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Хуршид Даврон. Улуғ‘бек хазинаси. Toshkent: G‘.G‘ulom, 1985.
2. Хуршид Даврон. Samarqand xayoli. T., 1987.
3. Хуршид Даврон. Bibixonim qissasi. T., 1998.
4. Karimov, M. O‘zbek adabiyotida tarixiylik tamoyili. T., 2015.